

UREDNIŠTVO IN UPRAVA :
Videm, Via G. Mazzini št. 10/I.
Tel. 33-46 — Poštni predal (Ca-
sella postale) Videm 186. —
Poštni čekovni račun (Conto
corr. post.): Videm, št. 24/7418.

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

NAROČNINA :
Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 25 lir

Leto VII. — Štev. 18 (140)

UDINE, 16. - 30. NOVEMBRA 1956

Izhaja vsakih 15 dni

Preteklost in sedanost Slovencev in Furlanov

Letos aprila smo pisali v »Matajurju«, kako prijateljski in lepi so bili odnosi med Slovenci in Furlani skozi stoletja. Brez nekih raznarodovalnih instrumentov smo Slovenci v Beneški Sloveniji govorili furlanski, kadar je bilo potrebno, ko so nas opravi pripeljali v Furlanijo. Res je pa tudi, da so naši Slovenci, ki so se naselili v sosedni furlanski ravnini, prevzeli furlanski jezik in so že njihovi otroci prevzeli furlanski jezik kot običajni jezik.

Mnogo je stvari, ki združujejo v prijateljstvu beneške Slovence in Furlane. Iz tisočletnega sožitja imajo polno skupnih šeg in običajev, da celo besed v svojih jezikih. Pa še nekaj jih posebej združuje. Povsod preganjajo v javnosti slovenščino in furlanščino. Zaman se potegujejo Furlani, da bi v osnovnih šolah Furlanije učili vsaj nekoliko ur na teden tudi furlanščino. Furlanskim otrokom v šoli se dogaja isto kot slovenskim, da jim italijanske učiteljice z juga govore v jeziku, ki ga dolgo časa ne razumejo. Zato so pa šolski uspehi taki, da so ljudje kasneje v življenju na pol analfabeti.

V nekem pogledu pa postopajo s Furlani še slabše kot z nami Slovenci iz Beneške Slovenije. Nas Slovence vsaj priznajo kot ljudstvo s slovenskim narečjem (popolazione di dialetto slavo) kot je to letos izglasoval celo videmski pokrajinski svet na svoji seji dne 10. marca. Furlanom pa sploh ne priznavajo, da so poseben narod, temveč trdijo, da je furlanski jezik samo eno imenitno italijansko narečje, pri katerem so se bolj ohranile nekatere stare jezikovne oblike.

Znani furlanski profesor Gianfranco d'Aronco, ki se je zavzemal za deželno avtonomijo Furlanije s specialnim statutom, in ki je pred leti še povedal kako besedo v korist beneških Slovencev, se je moral zateči 5.VII.1956 k vatikanskemu glasilu »Osservatore Romano«, da bi poudarjal samostojnost furlanskega jezika in 700 let obstoja furlanske literature.

Obstoje dokumenti v furlanskem jeziku in prva dela literarne vrednosti iz 12. in 13. stoletja.

Najbolj znani furlanski pesniki in pisatelji so Ermes di Colloredo, Pietro Zorutti in Katarina Percoto.

Največji italijanski jezikoslovec Grazia-dio I. Ascoli je že leta 1873 v svojem delu »Saggi ladinici« dokazal, da spada furlanski jezik v vrsto ladinških jezikov, ki so se govorili in deloma še govorijo vzdolž alpskega loka.

V najnovejšem času se množi število furlanskih pesnikov in pisateljev. Na mednarodnih zborovanjih razpravljajo zastopniki ladinških skupin iz Švice, dolomit-skih dolin in Furlanije skupna vprašanja ladinškega jezika.

Tudi mi beneški Slovenci imamo stare listine v beneškem jeziku. Najstarejša naša ohranjena listina je Črnejški rokopis iz leta 1497; kmalu bo torej preteklo 500 let, odkar se je v naših krajih uradno na-

pisala slovenska beseda. Naši pesniki in pisatelji se tudi že več kot 100 let uveljavljajo. Začel je naš prvi pesnik peter Podreka, sledil mu je Ivan Trnko. Med pomembnimi pisatelji Beneške Slovenije so še Anton Klodič, Vogrič, Blažutič, Škur, Gorenščak in drugi. Med najmlajšimi, ki pišejo v mladinskih listih v Gorici in Trstu, imamo tudi nekoliko mladih pesnikov in pisateljev, ki bodo okrepili rast slovenskega jezika v Beneški Sloveniji.

Slovenci in Furlani v videmski pokrajini so ostali kljub temu, da jih neprestano zapostavljajo in pritiskajo. Samo oni so tu doma na svojem, vsi ostali v Vidmu, Čedadu, Spetru in po drugih krajih so tu samo kot gostje. Ni daleč čas, ko bodo morali priznati jezik domačinov, jezik gospodarjev te zemlje — furlanščino in slovenščino.

ZAPRTA POT

Stari, pa še vedno veljavni naš pregovor pravi: »Kolikor znaš, toliko veljaš!« K tej globoki resnici mi še dodajamo, da če kaj znaš, si lahko tudi v življenju pomagaš. Znanje človeka ni potemtakem važno samo za njegov umski razvoj, ampak je tudi prepotrebno za življenjski napredek in obstanek. Nezanje pomeni zaprta pot v kulturno in gospodarsko življenje.

Na zadnjem kulturnem zboru beneških Slovencev se nam je odgrnila podoba našega ljudstva v precej mrkih barvah.

Slišali smo številke o nepismenosti ali analfabetizmu po naših občinah in vaseh. Pojav nepismenosti je priljubljen kot grd madež na kulturnem licu vsakega, še tako malega naroda ali jezikovnega občestva. Zato ne bo odveč, če si pojasnimo, kaj je analfabetizem, koliko ga je še in kje so vzroki, da ni še popolnoma izginil.

Pojem nepismenosti se tolnači kot nezmožnost branja in pisanja v jeziku kate-rega kdo govori, zlasti v maternem jeziku.

Poleg takih, ki ne znajo pisati in čitati, po lastni ali po krivdi drugih, so še napolpismeni, ki znajo za silo brati, a napisati domov kako pismo ali pa si zabeležiti svoje gospodarske zapise in račune, jim pa že dela velike težave. V naši državi in po naših krajih sta oba slučaja na žalost še precej razširjena.

Korenike tega zla izvirajo še iz starih časov, ko je fevdalni gospod šlo v račune, da so bili njih podložniki čim bolj neuki in zabiti, da so jih tem lažje obvladali in jih teptali. Šele protestantski abecedarji in za njimi verske bukve protireformator-jev so učile ljudstvo čitati. Veliko pot pa je utrl sloveči pedagog Komenski, ki je v 16. stoletju postavil načelo splošne ljudske izobrazbe in šolstva. Med Slovenci so to delo nadaljevali prosvetljenci in veliki Slomšek z nedeljskimi šolami. V Italiji so pomen splošne ljudske izobrazbe tudi za politično probujanje naroda razumeli najbolj moške »risorgimenta« kot Cavour, Mazzini in drugi. Po združitvi Italije so našli še vedno 25% analfabetov. Zato so državniki izdajali pravne odloke, da se digne izobrazba in kot glavni pripomoček so videli razvoj šolstva. Nujna posledica tega razumevanja je bil Cappinov šolski zakonik 15. julija 1877, ki je vpeljal v Italiji obvez-šen šolski pouk.

Vsi napori za dvig ljudske izobrazbe so imeli dobre posledice. Kljub vsemu je pa bilo še leta 1921 v Italiji skoraj 25% moških in 31% žensk, ki niso znale pisati in čitati. Po raznih pokrajinah je bilo število različno: na jugu nad 50%, v tridentski Benečiji komaj 2%. Povprečno v vsej državi 13%. V Beneški Sloveniji je nekaj podobno.

Danes je med nami še vedno okoli 2000 nepismenih oseb. Okoli 4000 pa napolpismenih. To so še vedno previsoke številke!

Znano je, da je Beneška Slovenija dežela kostanja. Nekdaj je bil kostanj glavni pridelek našega kmeta. Bolj revne družine so napravile med letom dolgove z upom, da jih poplačajo, ko bodo v jeseni prodali kostanj. Tako so delali nekdanj. Premožnejše družine so v jeseni spravile denar za hujše čase. Starejši pripovedujejo, da so pred 50. leti dnevno zvozili v Čedad iz Nadiških dolin do 1500 stotov kostanja, od koder so ga potem z vlaki vozili v severne države Evrope. Tudi doma jim ga je ostalo dovolj za domačo potrebo. Posušili so ga na lesah in na tako imenovanih pašvih. Ko je bil kostanj suh, so ga »bratali« v »martali«, to je čistili v lesenih posodah. Ko so ga olupili, so »burje« skuhal in jedli celo leto s kislim mlekom. Lepo očiščene »burje« so tudi zmleli in delali iz kostanjeve moke

Predsednik je rekel

Kje so vzroki?

Med največjimi vzroki jih sami italijanski raziskovalci nepismenosti navajajo te-le: premajhna skrb oblastev, da bi se povsod odprle primerne šole, ne preveč oddaljene od skrajnih vasi. To je predvsem slučaj v goratih krajih Beneške Slovenije. Kakšna šolska poslopja imamo, smo v našem glasilu že večkrat poudarjali. Drugi vzrok je pri nesposobnih učiteljih, ki posebno pri nas raje uganjajo politiko kot pa da bi širili kulturo in pletli medsebojno vez med obema narodoma. Tretji vzrok je premajhna šolska zavest v starih samih, ki komaj čakajo, da otrok odraste in gre krave past in na polje pomagat kot pa v šolo se malo izobraziti. Mi tu zopet dodajamo, da je temu pojavu kriva predvsem velika gospodarska beda; posebno v družinah, kjer je oče moral v tujino delat, doma pa mora že najmlajši prijeti za vile in kramp, če naj dom obstane. Kdo je kriv gospodarske bede? Zopet poklicane

Predsednik je rekel

Bilo je poleti leta 1943 na goriškem trgu poleg ljudskega vrta. Pred okrašenim odrom se je trpala množica črnosrajčnikov z bodali in mangelami. Tudi kak Slovenec se je strahoma stiskal h kakemu drevesu in z utripajočim srcem poslušal, kako je Mussolini govoril vsem Slovincem. Med drugimi grožnjami je mož, ki je ugonobil Italijo tudi kričal, da bo »kakor je Cezar vničil vse Galce, tako bo on tudi slovenski rod...« Tisti redki Slovenci, ki so si upali na plan, so se spraševali, čemu neki ta tiran, ta mali in papagajski Cezar, vzbuja tak peklenski srd proti svojim državljanom, ki so krivi samo tega, da jih je rodila slovenska mati.

Toda malo kaj je bilo spraševati. Trebalo je bežati, ker so zagorele hiše in začele padati žrtve. Kakor Cezar Galce... Po takih besedah in dejanjih naj bi se slovenska manjšina kar cedila same ljubezni do tistega režima?

V plamenih nacionalnega srda in šovinizma obeh tiranov Mussolinija in Hitlerja je zgorela skoraj vsa Evropa!

Brez mangelov in bajonetov, obdan od spoštovanja je prišel v naše kraje na obisk predsednik države.

Kako drugačne so besede poslanstva in medsebojne vzajemnosti, ki smo jih slišali iz ust državnega poglavarja Ivana Grončija v Trstu, Vidmu in Gorici.

V Trstu je župan Bartoli sicer prilival nekaj narodnega šovinizma v svoj pozdrav. Toda demokratični glavar Italije, ki je na lastni koži občutil vojno in fašistično preganjanje, ga je zavrnil s tehtnimi besedami: »...vam je dano poslanstvo, da zblížujete in če mogoče združite v pra-

pogače. S kostanjem so pitali tudi prašiče, kar jih je še bolj redilo kot kuzuza.

Takrat niso še hodili zamenjavat kostanja za koruzo po Furlaniji. Koruzo so še sejali in jo pridelali dovolj na domači zemlji. V poznejših letih je postajala zemlja vedno manj rodovitna. Kmet je dognal, da je bolj koristno saditi krompir po majhnih in strmih njivah po hribu. S krompirjem je bil pridelek večji. Nastalo pa je vprašanje, kako priti do polente. Tako so začeli voziti naši kmetje kostanj furlanskim kmetom v zamenjavo za koruzo. Najprvo so ga vozili z vozovi in majhnimi vozički, v katerih so bili vpreženi namesto konj ljudje, možje, ženske, in če ni bilo teh dovolj, tudi otroci. Da, tudi otroci so potiskali tako imenovano »burelo« vpreženemu očetu. Danes tisti, ki so bolj premožni, vozijo kostanj v

Predsednik je rekel

oblasti. In končno, vrhnji vzrok, da ostanejo naši ljudje napol izobraženi je ta, ker nam odrekajo šole v maternem jeziku! Koliko se otrok nauči in izobrazi v nedomači šoli, smo že dosti pisali in bomo morali še, če hočemo, da izgine ta kulturni madež iz Srednje Evrope.

Posledice nepismenosti in napol izobrazbe so celo za vsakega posameznika zelo težke. Fant gre k vojakom, pa mu ne teče pero, da bi dragim domačim poslal pošto. Enako se godi emigrantom, ki se morajo zateči včasih k tujemu znanecu, da jim spiše pismo v dobrem slogu. V nekaterih državah n. pr. v Ameriki analfabetov sploh ne sprejmejo na delo, tudi če so telesno sposobni in inteligentni.

Posledice analfabetizma in napolpismenosti so zaprta pot v umski in gospodarski razmah. Tudi to zapreko bomo morali Beneški Slovenci z lastno voljo in vztrajnostjo premagati!

x x x

Predsednik je rekel

vično ravnanje težnje in izročila dveh različnih kultur.« Potem je še nadaljeval: »...nacionalizmi nekdanjih časov so bili strmoglavljeni. Prevrnila jih je ne le močnejša zavest kulturne in človeške skupnosti, temveč tudi lastna korist, ki zahteva od nas medsebojno razumevanje.«

Kar mi vsi čutimo, je povedal Gronchi. A to ne nam, ampak tistim, ki se ne dajo prepričati, da nekdanjih nacionalizmov ne sme več biti, če naj obstane zavest, da smo vsi ena kulturna in človeška zajednica.

V Gorici in Vidmu je gospod predsednik poudarjal isto misel: »...treba je sodelovanja v duhu medsebojnega spoštovanja do vseh — na političnem, jezikovnem

Avtobusna zveza med Gorico in Ljubljano

Dne 15. t. m. je izpred Ribljeve avtobusne postaje odpeljal prvi avtobus, ki bo odslej naprej pa do 14. junija prihodnjega leta vzdrževal promet med Gorico-Postojno in Ljubljano. To mednarodno zvezo med Gorico in Ljubljano so toplo pozdravili tako trgovci, ki morajo poslovno v sosednjo republiko in vsi tisti, ki imajo sorodnike in prijatelje onkraj meje, še prav posebno pa bodo s to zvezo zadovoljni turisti, ki si bodo v poletnih mesecih, ko bo avtobus vozil ob sobotah na Bled, lahko ogledali lepote Gorenjske in Slovenije sploh.

Avtobus, ki je odpeljal ob 7. uri in sprejema samo potnike v Gorici tostran meje, je odpotoval prvič skoraj prazen, ker zanj ljudje še niso vedeli, vrnil pa se je

spodnjo Furlanijo tudi s kamjoni. To delo je naporno in zelo poniževalno za našega človeka. Hoditi mora od vasi do vasi, od hiše do hiše in trkati na vsaka vrata kakor berač, le s to razliko, da če prosil koruzo, ponuja zanjo kostanj.

Rekli smo, da je bil nekdanj kostanj glavni pridelek naše dežele. Zakaj je bil in ni več danes? Neozdravljiva bolezen se ga je lotila. Rak preti, da bo popolnoma uničil naš kostanj. Gospodarstvo Beneške Slovenije zelo trpi in še bolj bo trpe-lo zaradi tega. Čez sto let staro in veliko kostanjevo drevo, pod katerim se je v preteklosti nabralo več vreč sadu, danes hira in usiha. V tistih »tejah« in »lotih«, kakor se imenujejo kraji, kjer so kostanjevi gozdovi, kjer so imeli kmetje stote in stote kostanja, ga danes naberejo le nekaj vreč.

Povedali smo, da je pred petdesetimi leti šlo dnevno v Čedad na trg zelo veliko kostanja. Ne vemo, če danes znaš celotni pridelek v Nadiški dolini nad 2000 stotov.

In še nekaj naj omenimo. Tisto malo kostanja, ki ga pridelajo naši kmetje, jim ga trgovci na trgu v Čedadu plačujejo po zelo nizki ceni, od 25 do 30 lir za kg. Vzrok tega pa je, da kostanj ne gre iz države kot nekdanj, ker država ni sklenila trgovinskih sporazumov z drugimi deželami, ki uvažajo kostanj.

Na vsak način bi morali pristojni organi kaj ukreniti proti kostanjevemu raku, ki preti s popolnim uničenjem kostanja v Beneški Sloveniji. Rak je kužna bolezen in zato je treba začeti proti nje-mu učinkovito borbo. Ko se pojavi rana na kostanju, jo je treba zacementirati ali pa posekati drevo in vsaditi drugo kostanjevo mladiko. Tega pa nihče ne dela. Danes je na stotine in stotine posušenih kostanjev po naših »tejah« in »lotih«. Nihče jih ne seka, kajti kostanjeva drva niso dobra za kurjavo. Kar so jih posekali prej, so jih prodajali v Čedad, kjer je deloval tovarna tanina, toda ta tovarna je zaprta in to je doprineslo drugi hud udarec našemu gospodarstvu.

in humanem področju — v tistem spoštovanju, ki bo tudi cenjeno in vračano.»

Kako so nas cenili, gospod predsednik! Tepli so nas, požigali so nam, gospodarsko ugonobili, kulturno potlačili, o kakem spoštovanju do nas — pa niti govora.

Danes ni več grozodejstev, cezarje so zabodli in pobesili, toda kulturno in gospodarsko se nam tla izpodinkajo. Nas smatrajo še vedno razni lokalni činitelji za državljane druge vrste, ki jih je treba čimprej raznaroditi! Ne bomo sedaj o tem razpravljali, da ne motimo svečane-ga razpoloženja.

Vam pa, gospod državni predsednik, hvala za globoke besede! Da bi jih res slišali tisti, ki drugače delajo! Da bi bili spoštovani in spoštovanje vračali! Da bi mi res v dejanju, ne samo teoretsko vživali tiste pravice, ki utrdijo kulturni most med dvema mejašema!

Avtobusna zveza med Gorico in Ljubljano

ob 19.45, ker je odpotoval iz ljubljanske avtobusne postaje, je ki tik železniškega kolodvora ob 17. uri.

Tudi podjetje SAP iz Slovenije bo vozilo na tej mednarodni progi, in sicer ob sobotah, in ne ob četrtkih, kakor je bilo med obema avtoprevoznima podjetjema že dogovorjeno. Avtobus SAP bo odpeljal iz Ljubljane ob sobotah ob 6.30 in bo pri-vozil v Gorico ob 10. uri; iz Gorice pa se bo vrnil v Ljubljano ob 13.50.

V poletnem času bo vsi red avtobusov spremenjen, o čemer bodo potniki pravočasno obveščeni.

Oba avtobusa bosta vozila po naslednji progi: Gorica, Ajdovščina, Vipava, Razdrto, Postojna, Planina, Logatec, Vrhnika, Ljubljana in obratno.

Razgovor o malem obmejnem prometu

V Sežani so se sestali italijanski in jugoslovanski obmejni organi, da bi se pogovorili o aktualnih vprašanjih v zvezi z delovanjem dvolastniških obmejnih prehodov v zimskem času, o popravilu mostu preko Nadiže, o turističnih izletih na Mangart, olajšavah delavcev in uslužben-cev pri prehodu državne meje itd.

Med drugim je bil sprejet sklep, da bo-go v zimski dobi zaprli naslednje dvolastniške mejne prehode: Robedišče od 1. decembra do 31. marca, Jevšček od 15. novembra do 15. aprila, Mavhinje od 15. novembra do 15. februarja.

Glede otvoritve dvolastniškega prehoda na Solkanskem polju so italijanski pred-stavniki izrazili upanje, da bo tudi to vprašanje v bližnji bodočnosti ugodno rešeno.

PODBONESEC

ZGRADILI BOJO CJESTO AN MLE-KARNO U CRNEM VRHU

U tjeih dneih je kamun ušafu sporočilo iz Rima, de bo ministrstvo za javna dela dalo 8 milijonov lir za narditi cjesto, ki bo pejala iz Kala u Crni vrh. Kot je znano, Crni vrh je vas, ki nima nobedne cje-ste an zatuó muorajo ljudje prenašati use na hrbtu. S tjem, de bojo imjel cjesto se bo življenje tjeih ljudi precej zbuojšalo. Use pardjelke bojo potlé, kar bo nareta cjesta, lahko vozili na prudoj u Cedad an bojo sevveda imjel več dobička.

Dougo časa so guarili, de bojo zgradil tudi mlekarno, a se je tuó zavláčevalo use do tjeih dni. Nekatjeri so bi pruoit, drugi za an takuó njeso paršili do nobednega zaključka. Nazadnje so zaprosil domačini governu za pomuoć an takuó je pretekli tjeidan paršil iz Rima odgovor, de bo governo dau polovico strošku za gradnjo, tuó se pravi 3.200.000 lir. Crni vrh bi biu lahko na buojši gospodarski stopnji, če bi že prej zgradili moderno mlekarno. U nobedni vasi u Beneški Sloveniji njema-jo tarkaj živine kot tle, pardjelajo dneu-no 20 kuintalu mljeka. Par izdjelovanju sjera an masla na duome se porazgubi došti mljeka an tud izdjelki njemajo tajšne cene, kot tisti mlekaršiki.

DEMOGRAFSKO GIBANJE. Mjesca oktobra je bluó u našem kamune takole demografsko gibanje:

Rojeni: Medveš Sandrina, Batistić Lucijana (u Belgiji). Umrli: Bressan Terezija, Černoja Terezija an Guyon Jožef.

AHITEN

DELIBERE OD KUMUNA

Na zadnjem komunskem konseju so de-liberali popraviti stezó, ki veže vas Kan-celirji s Subidom. To djelo to će koštati približno 700.000 lir in ga bo plaču kum-un. Simpri na tjem konseju so še deli-berali napejati vodo u vas Partištanj. Kumun u će dati 500.000 lir za kupiti tube an cement, djelo no će pa dati domačini

REZIJA

Iz občinske seje

Preteklo nedeljo se je vršila izredna ob-činska seja, na kateri so reševali zelo va-žne probleme. Po odobritvi nekaterih nu-jnih ukrepov so svetovalci prešli na dolgo razpravo o občinskem proračunu za leto 1957. Ugotovili so, da bo primanjkljaj precej visok, če bodo hoteli kriti vse stroške pri gradnji javnih del. Kot je znano, je Reziya precej pasivna dežela, ki je bila nekada bogatejša predvsem na gozdovih, toda načrtno izsekavanje gozdne površi-ne je uničilo še edini vir dohodkov rezijanskega prebivalstva. Občina bo imela v prihodnjem letu 4.916.416 lir primanjklja-ja, ki ga bodo skušali, kakor so povedali na seji, zvreči na hrbet potrošnikov. Skle-nili so namreč, da bodo vsaj za delno kritje visokega občinskega primanjklja-pa povisali strošarinu na vse stvari, razen na električno energijo in plin, za 50%. Tako bo moral zopet delovni človek nositi vi-soko davčno breme, namesto da je upravičeni pritožili in se bolj pobrigali pri osrednjih oblasteh, da bi jim prisko-čile na pomoč.

Občinski svet je soglasno odobril pra-računa za pretekli leti 1954 in 1955, nato pa so prisotni načeli razpravo o gradnji od-točnih kanalov v Osojanih. Tu je namreč prebivalstvo že vsa povojna leta prosilo za ureditev kanalizacije, toda potem, ko je občina sklenila že leta 1951 prositi za posojilo 6.000.000 lir, je vse zopet zamrlo. Sedanji občinski svet je končno upošteval zahtevo Osojancev in sklenil, da bo za kritje stroškov, ki bodo znašali okrog 20.000.000 lir, prosili za državno pomoč, ki bi jim pri tem delu morala biti nudena, in sicer približno 5 odstotkov, za ostalo posojilo pa bodo prosili posojilnico.

Na dnevnem redu je bila tudi prošnja prebivalcev Podklanca za napeljavu elek-trične energije in prošnja prebivalcev Liščecev za napeljavu vodovoda. Za obe javni deli bodo potrošili 4 milijone lir, to je po 2 milijona za vsako vas. Občinski svet je v zvezi s tem sprejel sklep, da bo skušal čimprej izvesti ti dve važni deli in upamo, da bo to tudi storil, saj ne bo to v korist samo posameznikom ampak vse-mu prebivalstvu.

Ostale točke dnevnega reda so bile manj važne, vsekakor pa so občinski sve-tovalci dolgo zasedali, preden so rešili vsa postavljena vprašanja.

SOVAŠČANA JE OKRADEL

Pred sodiščem se je moral zagovarjati Odoriko Pielich iz Stolbice, ki je bil ob-tožen, da je ukradel sovaščanu Letić Do-

brezplačno.

Judje iz Partištanja njeso maso kon-tenti 'dne take dečizioni, zak' tej ki so u druge vasi našega komunu parpejali vodo na špeže kumuna, no bi muorli še zanje 'dnako narditi. A na žalost, če no bojo tuó čakali, buohvje kadá no će mjeti vo-do. Zatuó so sprejeli tuo malo, k' e jim komun ponudu.

FOJDA

ZA ŠKUOLO TU ČENEBOLE

Kumun e deliberu kupiti zemjo tu Če-neboli za narditi 'no novo škuolo. Ta, k' na je, na nje rat velika za dati strjeho usjem otrokám iz naše vasi, k' no hodijo škuoli. Zrauán škuole no će narditi še otroški vrtec an škuolo materno. No pra-vijo, k' to djelo, za tikerega u će pensati governu za kritje špež, to će koštati 'nih 60 milijone lir.

SV. PETER SLOVENOV

Tudi na domačih tleh bi se dalo živeti

Kakor znano se vršijo u špetru korsi, kjer se mladina iz Nadiške doline uči mi-zarstva an zidarstva. Kar končajo ta kors gredo na djelo, venčpart u inozemstvo an tam si služijo kruh s svojim meštjerjem. Srečni so tisti, ki imajo svoj meštjer, ker ti so pousod dobro plačani an zaželjeni. Kakor smo povedali, venčpart tjeih, ki so se naučili mizarstva ali zidarstva, ušafa djelo na juškem, ker ga doma ni, nobe-dan pa se ne nauči meštjerja, de bi ga

ZA JAUNO RAZSVETLJAVO

Za jauno razsvetljavo vasi Pedrože, Pod-klapa, Koloreda an Strmice e komun de-liberu dati 860.000 lir. Tej, k' te znano te vasi no njemajo še jaune razsvetljave an zatuó so judje zlo kontenti, k' so se na-hordali še nanje.

ZLATA POROKA

Pretekli tjeidan sta praznovala zlato po-roko zakonca Anton Sgarovello an Alba Ferabó iz Raščaha. Poroka se je vršila u Vidmu u cjerkvi »Alle Grazie«, doma pa so nadaljevali slavje u krogu dostih si-nou an nevuodu.

KAMUNSKI KONSEJ. Preteklo nede-jo so imjel naši možje na kamunu kon-sej. Sklenil so, da bojo ljetos povečal dru-žinski davek, ker drugače kamun ne bo mogu rešit vrsto uprašanj, predusem pa tisto, ki zadeva popravo kamunskih cjest, ki pejejo u gorske vasi.

DREKA

Srečan jagar je bil Tomasetić Ferdi-nand, Kokošic po domače, iz Dobenjega. V nedeljo 11. novembra je šel na jago in ustrelil srno, ki je tehtala približno 30 kilogramov.

Nesel jo je v Cedad, da bi jo prodal v tamkajšnjih mesnicah. S tem bi bil lepo poplačan njegov celoletni trud, a mesarji v Cedadu jo niso hoteli kupiti, ker je bila ustreljena po zaprti jagi, so oni trdili.

Tako je moral Tomasetić peljati nazaj domov svojo srno in drugi dan so mu jo odnesli jagrski čuvarji iz St. Petra. Tudi oni so trdili, da je bila srna ustreljena po zaprti jagi.

Ubogi Tomasetić je v času jage preho-dil vse hribe in gozdove in ko ga je zade-la sreča, so mu jo odnesli drugi.

19 MILIJONU ZA CJESTO

»Cassa Depositi e Prestiti« bo posodila našem kamunu 19 milijonu lir za narditi cjesto, ki bo vezala Gorenjo Dreko z do-li-no. Z djeli bi muorali začeti še ljetos.

SV. LENART

PROMETNA NESREČA

Precej huda prometna nesreča se je dogodila blizu Pičica. Podorješćak Andrej se je peju z biciklom an se zaletu u mo-tor, ki je vozu u nasprutni direcioni an sta ga vozila Mario an Jožef Hvalica. Par tjem se je Podorješćak zlo udaru u gla-vo an zlomu desno nogo, brata Hvalica pa sta tudi ušafala dosti hudih ran po usem telesu. Use tri so z rešilnim autom odpejal u čedadski špitau.

ČEDAD

Senjen Sv. Martina

Ku druga ljeta, takuó se je tud ljetos vršiu u Cedadu senjen sv. Martina od 9. do 12. novembra. Na placu so že več dni prej postavili »bankarele«, »barakone« an druge divertimente, de bi parvabli več ljudi. Cedadski trgovci, ki so tiste dni še prú dobro založili trgovine an razstavili blaguó po vetrinah so mislili, de bojo paršili ob priliki senjená na svoj račun, ker zadnje čase ljudje nič kaj dosti ne kupu-jejo. Pa ri bluó takuó. Ljudje ne kupu-jejo nič več ob senjih kot druge tržne dni ob sobotah. Ljetos je paršilo u Cedad dosti ljudi iz Kobariškega an Bovškega, doma-činov je bluó pa buj malo.

Učasih je bluó use drugače. Kmetje iz Nadiške doline so za sv. Martin parhajali kar u procesijah na trg u Cedad. Proda-jali so svoje blaguó, u izkupičkom so pa kupovali use potrebne reči za duom, takuó de so ble use trgovine pounne ljudi. Materi ali ženi so kupili krilo, hčeram ru-to, otročiem pa nožič ali pa sladkih fig. Usi so se veselili sv. Martina, mali an ve-lik, saj je kmet takuó rečeno zaključiu ljetu an je vjeđu kakuó muora pregnati zimo an kaj lahko kupi. U tistih časih so imjeli pardjelki večjo ceno na trgu an ljudje so buj lahko živjeli. Prodajali so kostanj, tega je pa sadá malo, ker ga uni-čuje rak, an tudi ni velikega pouprašava-nja po njem. An sadá muora usak mislit še na davke, ki so visoke an učasih jih ni bluó takuó težkuó plačat.

Po oštarijah je bluó malo več ljudi kot po trgovinah. Kmetje so pili glaž vina, de so utopili usakdanje skarbi an de se ne

GRMEK

TOPOLOVO POUZDIGNJENA U ŽUPNIJO

Z dekretom predsednika republike na predlog notranjega ministrstva je bla vi-karija u Topolovem pouzdignjena u žup-nijo. Dosedanji vikar Černet Mario je takuó postu župnik.

POROKA. Poročila se je naša vaščanka Saffigna Bruna z Margutti Romanom iz Čedada.

TOPOLOVO

V petek 9. novembra nas je za večno zapustila naša vaščanka 81 letna Trinko Alojza.

Pokojna je bila pridna, poštena in od vseh spoštovana. Vsi Topolovci jo bodo ohranili v večnem spominu.

SREDNJE

Kedaj se bo zbuojšalo naše gospodarstvo

Ljetos se nam obeta zlo slaba zima, ker pardjelki, ki smo jih pospravili iz naših njivic, so zlo mali. Srečni tisti, ki imajo kajšnega od domačih u Belgiji ali Fran-ciji, ker ti bojo buj lahko poskarbjeli za-logo polente za se preživiti čez zimo. Tu-di sadje, kaduor ga ima, gre slabo u kup-čijo. Buj u zakotne vasi se trgovcem sploh ne jubi hoditi, če ga pa pejemo na trg u Cedad, ga pa plačujejo kakor se jim zdi.

Če ga nečemo dati skoraj zastonj, ga muoramo pejati nazaj damu, par prevozu so pa sevveda precej veliki stroški. U Vidmu vidimo naše hruske an jabuka po 120 do 150 lir kg, nam so jih pa plačali pa po 20 do 30 lir. Ali je rjes tarkaj stroš-ku od kmeta do trgovca? Srce nas boli, kar vidimo kakuó nekatjeri trgovci boga-tije na račun naših krvavih žujou. Ali oblasti tega ne vidijo? Dostikrat se je guarilo, de bojo ustanovili sadjarsko ko-perativo, ki bo kupovala po vaseh Nadiške doline sadje an ga potlé razprodajala trgovcem u mjestu. Ta koperativa bi bla sigurno buj poštena par plačevanju an potlé bi se dobiček razdeliu še med nas — sočije. Ali bo kedaj paršilo do tega?

NAJ ODPREJO OBMEJNI BLOK NA MOSTU POD KLINCEM

Ljudje iz Gnidovice, Polie in Gor. Trb-lja, se že več časa pritožujejo, ker jugo-slovanske in italijanske oblasti nočejo odpreti obmejnega bloka na mostu pod Klinecem.

»Kaj nam služijo propustnice, če ne moremo k naši žlahti, ki jo imamo na jugoslovanski strani?« pravijo ljudje iz omenjenih vasi.

Potrebno bi bilo, da bi obojestranske oblasti odprle čim prej ta blok in s tem ustregle želji in potrebam tega prebival-stva.

opusti navada »sv. Martin ga je karstiu, jaz ga bom piu«. Lahko pa rečemo, de se je tradicionalni senjen skoraj opustu. Ljudje se ga spominjajo samo zatuó, ker ga vidijo zaznamovanega na koledarju.

POSTA UREDNIŠTVA

TRACOGNA Leonardo (Lorenzana - Pi-sa). Prejeli smo Vaše pismo in Vam spo-ročamo, da bomo ugodili Vaši želji.

TOMASINO V. - Zaželjeno številko našega lista smo Vam že poslali pred dvemi meseci in se nam čudno zdi, da niste pre-jeli. Poslali smo na novi naslov.

NOVAK R. - Omenjene knjige ni več v prodaji. Vprašajte po nji v kakšnem anti-kvarjatu.

QUALIZZA J. - (Francija). Naročnino za naš list je poravnal že Vaš brat in za-to Vam ni treba pošiljati denarja.

MAKORIĆ L. - (Belgija). Hvala lepa za novice. Zelo bi nas veselilo, če bi nam prihodnjič res opisali življenje naših emi-grantov, ki žive v Vaši okolici. Slike, ka-tere ste nam obljubili, še nismo prejeli.

MATELIĆ S. - (Belgija). Tudi Vam najlepša hvala za naročnino, ki ste jo po-slali po Vaši sestri. Nas veseli, da v redu prejimate »Matajur«.

BLASUTIĆ T. - (Švica). Sporočamo Vam, da se je številka 16. našega lista vr-nila na uredništvo, ker ste se preselili. Prosimo, da nam sporočite novi naslov, ker drugače ga ne boste prejeli v redu.

KOSNIK A. - (Argentina). Vaše pismo smo prejeli in smo tudi začeli pošiljati list Vašemu prijatelju. Hvaležni bi Vam bili, če bi poskrbeli še za kakega novega naročnika. Hvala lepa.

Radio Slovenija — oddaja za beneške Slovence: vsako nedeljo ob 11.15 uri. Od-daja za izseljence: vsako soboto ob 22.15 uri.

Radio Koper: Poročila u slovenščini ob 5.45, 13.30 in 19.00.

Pisatelj Lovro Kuhar - Prežih

GLASNIK KOROŠKE IN KMEČKEGA ČLOVEKA

10. avgusta 1939 se je kot sin najemnika na eni izmed številnih »hub« grofa Thurna v Podgori rodil Lovro Kuhar-Prežihov Voranc, pisatelj, ki je izklesal monumentalne književne podobe, zajete iz resničnega življenja slovenskega ljudstva na Koroškem, pisatelj z veliko umetniško oblikovalno močjo, pesnik koroške zemlje in njenih ljudi, revolucionar in eden najboljših jugoslovanskih pisateljev.

Svoja otroška leta je Prežih, kakor so ga imenovali, sam najlepše opisal v povesti Jirs in Bavh (1936). Že v mladi duši je začutil sovraštvo do sleherne gospode, do grofov, grofovskih gozdarjev, žandarjev in biričev. Spoznal je trdo kmečko delo; v otroških letih je pasel krave ter že mlad vozil volovsko vprego, kosil, oral, podiral drevesa in tesal v gozdu. Sam se je naučil brati in edino slovensko knjigo, ki so jo imeli doma, Koledar Mohorjeve družbe je prebiral toliko časa, da da je znal prav na pamet.

Po končani ljudski šoli je Prežih delal doma; želja po boljšem življenju pa ga je sedemnajstletnega gnala v Trst, da bi tam našel dela in kruha. V Trstu pa je doživel več krivice kot pravice, še bolj je spoznal trpljenje ljudi, zato ga je že zgodaj prevzela misel, da bi literarno oblikoval življenje. Leta 1909 je izšla v Domachem prijatelju njegova prva črtica V tujino.

Ob izbruhu prve svetovne vojne je moral k vojakom, zaradi ovadbe domače žandarmerije, češ, da je odobraval sarajevski atentat, pa je romal iz čete v četo in s fronte na fronto. Leta 1916 se je z južno-tirolskega prebегnjal na italijansko stran; toda tu mu niso izpolnili želje, da bi ga kot vojnega prostovoljca poslali na solunsko fronto, marveč so ga zadržali v ujet-

niškem taborišču do leta 1919.

Ko se je vrnil domov je dobil službo v Thurnovi jeklarni in se pričel zanimati za gospodarsko in prosvetno življenje v Meziški dolini. Tedaj se je povezal z mariborskimi prijatelji, ki so delali v delavskem gibanju, hodil je sam na shode in pojasneval v svojem narečju delavstvu naj se ne da zavesti. Začel je pisati politične članke in z njimi sodeloval v Rdečem praporu in drugih podobnih časopisih. Svoje pripovedne spise pa je zbral leta 1925 in jih izdal v knjigi, Povesti, vendar z njimi še ni vzbudil pozornosti. Potlej njegovo pisateljsko delo ni več mirovalo, s svojimi spisi se je potegoval za trpeče in izkoriščane ljudi, zato so ga povsod zasledovali in moral je pribeči v Avstrijo, saj so ga doma v Jugoslaviji obsodili na sedem let ječe.

V emigraciji je Lovro Kuhar prebil devet let; prepotoval je vso Evropo, bil je v Berlinu, Pragi, Parizu in na Norveškem, tival je več kot leto dni v Romuliji in obiskal je tudi Moskvo. Pred koncem leta 1939 se je Kuhar vrnil domov, kjer je prebival nekaj časa v Polju pri Ljubljani, nato pa v Sneberju, kjer končal svoj roman Doberdob in začel pisati Jamnico.

Med vojno je bil takoj od začetka na strani pravice in romal je v zapor najprej v Ljubljani nato pa so ga okupatorji odpeljali v uničevalno taborišče Mauthausen v Nemčijo, odkoder se je 1945 vrnil domov. Po letu 1945, po osvoboditvi je bil izvoljen za ljudskega poslanca in predsednika Ljudske prosvete. Živel je kot književnik na Prežihovem vrhu. Po hudi bolezni pa je 18. februarja 1950 leta umrl v Mariboru. Zveza književnikov Jugoslavije je ob njegovi smrti ugotovila, da je slovenska in jugoslovanska književnost

izgubila pomembnega predstavnika, ki se je s svojim delom, umetniško kakovostjo in idejnostjo svojih del uvrstil v prve vrste jugoslovanskih piscev. Pisateljevo truplo leži sedaj na vaškem pokopališču na Prežihovem vrhu, ki ga je veliki pisatelj tako ljubil.

Po svoji prvi natisnjeni knjigi Povesti (1925) je Lovro Huhar po 10. letih spet stopil v slovensko književnost, tokrat z imenom Prežihov Voranc, kot človek z bogatimi življenjskimi izkušnjami in zrel pisatelj, ki je z veliko realistično močjo upodabljal življenje slovenske zemlje, zlasti koroških Slovencev, ter njihov neuklonljivi boj za narodni obstanek in zoper socialno izkoriščanje.

Vse njegove novele, ki mu jih je od leta 1935 dalje priobčevala revija Sodobnost počeni z izklesano monumentalno novelo Boj na požiralniku in nadaljnimi: Jirs in Bavh, Vodnjak, Ljubezen na odoru, Prvi spopad, Odpustki in Samorastniki, so mu ustvarile sloves najodličnejšega slovenskega pisatelja. Leta 1949 je izšel prvi pesnikov roman Požganica, naslednje leto po njegovi ilegalni vrnitvi v domovino, pa dve njegovi knjigi vojni roman slovenskega naroda Doberdob in znamenita knjiga novel Samorastniki. V zbirki novel Samorastniki (1940) je Prežih pokazal naravne, resnične ljudi s svojih gora, velike v svoji samorastnosti, ki se trdo bojujejo za zemljo, da bi si iz nje izsilili osnovne pogoje za življenje. Prikazal je njihovo trpko ljubezen do skope zemlje, njihove strasti in hrepenenja; upodobil jih je ne kot posameznike, marveč kot predstavnike delavnega ljudstva, ki si hoče ustvariti lepše življenje.

V romanu Požganica (1939) je pisatelj prikazal boj za svobodo Koroške in revolucionarne dogodke v koroški vasi leta 1918-1919. Na pragu druge svetovne vojne pa je Prežih izdal najtehtnejši slovenski poizkus vojnega romana Doberdob. V njem pretresljivo opisuje boje 17. polka na italijanski fronti, trpljenje slovenskega vojaka in odnos preprostih ljudi najrazličnejših narodnosti do vojne.

Prežihov Voranc je v svojih delih ustvaril resnične podobe slovenskega življenja, koroških ljudi iz svojega rodnega kraja, ki so priče zgodovinske nujnosti in nosilci zgodovinskih dogodkov. Resnično življenje je opisoval v vsej njegovi razsežnosti in njegovih bistvenih značilnostih. Njegovi ljudje so živi, izklesani in trdni kakor skale, robati, silni in prepričljivi. Smrt je pisatelju onemogočila, da bi do vrhunca dogradil svojo mogočno pripovedno stavbo. Vsa njegova dela so v okviru njegove pripovednosti, vsako zase samostojna celota, a so medseboj vendar trdno povezana. Prežihov jezik je krepak, stvaren, nazoren, slikovit, prepleten s koroškimi izrazi. Prežih je bil rojen epik, ki je znal mojstrsko opisovati drobne strani življenja.

Janko je segel najprej po smučeh, ki jih še ni imel v rokah.

»Pozimi, ko bo sneg, pridem v Steniče in te naučim smučati!« mu je zaklical Perko, ki je bil sprejema in daril vesel,

Na stotine rok je pomahalo Janku v pozdrav.

kakor da vse to velja tudi njemu.

Delavci so po vrsti stisnili s svojimi žiljavimi rokami Jankovo desnico.

»Hva-la, hva-la,« je spregovoril Janko, ko se je prej vprašujoče ozrl k Perku. »Hvala lepa, tovariši!«

RIHARD OREL:

Gradovi v Beneški Sloveniji

Ti grofje so imeli razsežna posestva daleč okrog, tudi po hribovju, kjer so bila že sedaj obstoječa selišča: Melina, Salandri, Subid in dalje proti Prosnidu nad Nadižo in Črno vodo.

PARTISTAIN — (Partistagno)

Ime izhaja iz nemškega Prachtenstein - krasotni kamen. Ta grad, sedaj že razvalina, leži med Rekluzem in Ahtenom, nekaj sto metrov od ceste na protegnjenem, 319 m visokem obronku in že od leta 1106. je bil v lasti mejnih grofov Moosburških. Pozneje je prišel v last laškega plemenitasa, markiza Ulrika Toskanskega, ki ga je pozneje podaril oglejskemu patriarhu Ulriku II. in ta ga je dal v fevd plemenitnikom Cucanea (leta 1172), ki si je nadel ime Prachtenstein. Grad je stal na ugodnem mestu obrambe, nedaleč od ceste in opravljal važno nalogo. Cesar Friderik II. ga je dal leta 1239. razdejati, ker se mu njegovi lastniki niso pokorili in nikdar več ga niso sezidali. Ostal je še masiven del vogla stolpa in del zidovja tako, da si lahko napravi gledalec pojem o njegovi tedanji obsežnosti. Kamenje razrušenega gradu je služilo za pozidavanje novega grajskega stolpa oddaljenega kakih 40 korakov od prejšnjega, ki je pa tudi to bilo pozneje porušeno. Ostalo je pa vseeno glavno zidovje, toda brez strehe in podov in na zidovju obrnjenem proti cesti, se vidijo še sedaj dobro ohranjeni okraski oken o beneškem slogu s priprostimi svodi in z lepimi stebriči v sredi. Drugače je tu vse zapuščeno; po gričih ni pravih gozdov, le nekaj kostanjevih dreves raste nad razvalino. Pri starem gradu je ostala ohranjena le še kapela sv. Ožbolta, ki še sedaj služi za bogoslužje; pozna pa se ji, da je obnovljena in prav zaradi tega, ker so jo ljudje tam iz bližnjih naselij obiskovali, in jo tudi vedno v raznih stoletjih dobro vzdrževali.

Izmed poznejših fevdalnikov te graščine so bili nekateri tudi slovenskega pokolenja in neki nemški zgodovinopisec pravi, da temu se nimamo čuditi, ker pred več kot stoletjem je slovensko prebival-

stvo segalo tudi preko podnožij gora v ravnino, medtem ko pa se je že pred 70 leti odtegnilo na pobočja v ravnino prehajajočega hribovja. Dalje pravi, da je bil še pred 150 leti občevalni jezik slovenski plemenitih družin Attemsov.

FOJDSKI GRADOVI

Od Partistajna dalje ob cesti proti Cedadu za kakih 5 km, pridemo do trga Fojda in levo na strmim in skalnatem pobočju pri vhodu v trg vidimo razvaline dveh že davno porušenih gradov. Patriarh Ulrik II. (1162.—1182.) je dal plemeniti družini Cucagna dovoljenje, da si sezida grad na strmim kuclju. Ti so pozneje še pridobili grad Perchtenstein, posedali so tudi druge gradove in bili člani furlanskega parlamenta. Ko so porušili grad Partistajn, je dal oglejski patriarh dovoljenje postaviti še drug grad na tem mestu, pa malo nižje sicer pod prvim in imenovali so ga za Zucco (Čuk). Zaradi silne utrjenosti in lege na strmini, sta bila ta dva gradova nepremagljiva. Ti grofi so imeli ugodne zveze in sorodstvo z goriškimi grofi in so bili zelo bogati, ker so imeli obilo fevdov. Kakor je bilo pri drugih plemenitih družinah, tako so tudi tukaj bili stalni spori med njimi in obstajalo je maščevanje drugega proti drugemu. V ta vrvež sporov so bili pritegnjeni tudi goriški grofje in patriarhi. Končno (leta 1313.) so se pomirili in takrat so se vdinjali sijajnim pripravam, zabavam, pirovanju, sprejemanju odličnih osebnosti, porokam itd.

Z iznajdbo strelnega prahu pa je propadel pomen in važnost gradov. Tudi tu so se kmetje tlačani uprli na debeli četrtek leta 1511. ter požgali in razdejali gradove. Tako izpodrinjeno plemstvo si je sezidalo pozneje graščinsko poslopje bolj v nizkem. Ostanki nekaj tako ponosnih gradov še vedno imponirajo in kljubujejo zobu časa na vrhuncih. Z glavnega trga v Fojdi jih le lepo videti. Blizu gradu Cucagne se je svoj čas dvigal trden grajski stolp po domačem prebivalstvu Nebose (Nebojse) imenovan.

(Nadaljevanje sledi)

Anekdote o Nikoli Tesli

V preteklosti smo že pisali o življenju in delu velikega učenjaka Nikole Tesle, katerega stoletnico rojstva praznujemo letos in ki je s svojo genialnostjo preoblikoval življenje vsega človeštva ter nadkrilil celo slavnega Edisona. Kljub temu pa se je odrekel časti, da bi z njim delil Nobelovo nagrado. Naj navedemo danes nekaj anekdot iz življenja tega velikega učenjaka.

Dober spomin je pomagal Nikoli Tesli iz zadrege, ko je v nekem newyorškem hotelu opazil, da mu manjka kovček. Verjetno ga je pozabil v taksiju, ki se je medtem že izgubil v vrvežu milijonskega mesta. Toda ko je poprej stopil v avto, je mimogrede opazil malo ploščico s številko voznega dovoljenja. Začel je računati in kmalu je imel pred seboj popolnoma točno petštevlično taksijevo številko.

Tesla je ves svoj zaslužek porabil za opremo laboratorija. Zanj je bil denar brez pomena. Vedno je pravil: »V denarju bi užival samo takrat, če bi ga imel polno sobo, da bi ga lahko metal skozi okno.« Tako se je mnogokrat zgodilo, da je bil brez denarja v žepu. Pa ga sreča znanec in povabi na kosilo. Tesla se opraviči, da ima še neko nujno pot in prosi znanca, naj ga počaka. Tačas si pri bližnjem znanцу sposodi denar. Nikoli ni namreč dovolil, da bi zanj plačevali drugi.

Tesla je pojasnjeval svoj najnovejši problem — prenos električne energije po brezžični poti. Sredi razgovora je nenadoma dejal: »To, kar me ta trenutek najbolj zanima, je majhen bolan golobček, ki sem ga pustil v svoji sobi. Ta ptiček me bolj skrbi, kot ves brezžični tok tega sveta.«

se, zganita!

»Zemlja je trda, zelo trda,« je spregovorila Ana. »Potreben bi bil dež.«

»Ne dež, deževje! Zemlja je trša, kot je bila ob poletnem oranju. Zato je oranje tako težko.«

»Sploh je vse teže, kot je bilo tedaj,« je vzkliknila Ana čez čas. »Tedaj si rekel, da bo Janko ob jesenskem oranju doma...«

Lovrenc se je zamišljeno ozrl dol na cesto.

»Še nisi dobila nobene vesti?«

Ana je odkimala.

»Če so naši objubili, da ga bodo iskali, ga bodo zares iskali, dokler ga ne najdejo!« je Lovrenc zaklical čez čas prepričevalno. In če ga išče tudi novinar Perko, kakor si rekla, ga bodo kmalu, prav kmalu našli. Novinarji so najboljši detektivi! Prepričan sem, da ga boš kmalu dobila!« »Misliš?« je vprašala Ana z rahlim upanjem.

»Lahko se Perko lepega dne kar pripele z njim. Novinarji radi človeka presestijo. Dobro še pomnim, kako je bilo v partizanih. Kadar koli je prišel novinar v četo, je prinesel s seboj koš novic. In kakšnih! Osvobodena je bila Varšava, osvobojen je bil Beograd, padel je Dunaj. Novinarji so zlahka osvobajali velika mesta, prostrane pokrajine, mi smo se pa tolkli za vsak bunker in vsako krtino posebej.«

»Da bi le bilo, kakor praviš!« je zavzdihnila Ana.

ANTON DECEK INGOLIČ Z DVEMA IMENOMA

»Stenica,« mu je pomagal Perko. »...v Steni-čah?«

»Potrpi, še pred večerom bova tam. Zdaj bova vsak čas v Kranju. To je moj rojstni kraj!«

Janko si je z zanimanjem ogledoval tovarniške dimnike, ki so se pokazali v daljavi, Perko pa je pripovedoval vedre zgodbe iz svojih deških let.

Peron je bil poln ljudi; odraslih, mladih in otrok.

»Koliko ljudi!« je zaklical Janko.

Tudi Perko se je začudil.

»Kaj imate?« je vprašal nekoga, ki se je iztrgal iz množice in pritekel k vagonu, še preden se je vlak ustavil.

Odgovoril mu je mogočen klic množice, ki se je pognala k vlakom.

»Zdravo! Zdravo, Janko! Živel, Janko!« Na stotine rok je pomahalo Janku v pozdrav.

»Kako ste izvedeli?« je vprašal Perko presenečen.

»Javili so nam z Jesenic!« je povedal mlad profesor, Perkov znanec. »Dijaki so ob tej novici zapustili šole. Nihče jih ne

bi mogel zadržati, pa jih tudi ni poskušal. Naj pozdravijo svojega novega tovariša! Naj Janko vidi, kako ga imamo radi! Naj vidi ves svet, kako sprejemamo svoje sinove!«

Profesor je Janku prijazno pokimal in se obrnil k dijakom.

»Zapojmo!«

Zapeli so.

»Triglav, moj dom, kako si krasan...«

Sprva so peli le člani pevskega zbora, čez čas pa so pritegnili tudi drugi, celo starejši ljudje.

Janko je moral iz vlaka. Od vseh strani so ga obsuli z vzkliki, pozdravi, s cvetjem, z darovi...

Trije delavci v modrih delovnih oblekah so se prerili k njemu. Prvi je nosil napolnjen nahrbtnik, drugi gozjerice, tretji smuč. Starejši je hotel spregovoriti, hotel je v imenu svoje tovarne pozdraviti Janka, a prav tedaj je zabučala s perona godba na pihala. Ko je utihnila, pa je nastalo takšno vzklikanje, da sploh ni prišel do besede. Tako so delavci izročili darila močje.

MLAD IN STAR GNOJ

Star gnoj je boljši od mladega. Star gnoj na travnikih deluje bolje od mladega. Na težki njivski zemlji pa je velikokrat mlad slamat gnoj boljši od starega preperelega. Z mladim gnojem dobi taka zemlja sicer manj hranilnih snovi za rastline, vendar ima veliko prednost, da težko zemljo rahla in jo s tem zboljšuje.

POSUŠITE VLAŽNE KLETI

Vlaga, zatohel duh in plesnoba — to se kar rado naseli v klet. Toda prav v tem letnem času morajo biti kleti suhe, ker nam služijo za shrambo, v kateri se bo hranil pridelek vso zimo. Kleti zračite le takrat, kadar je zrak zunaj hladnejši kot v kleti ali pa prav tako tople kakor v kleti.

Kila (ernia) pri živini

Kila se imenuje izstopanje ali izpadanje drobcev skozi naravne ali zaradi poškodbe nastale odprtine v podkožje. Največkrat izstopajo čreva.

Po izhodnih mestih kile razlikujemo:

1. Do kile popka pride, kadar izstopijo trebušni organi pod kožo skozi odprtino. Ta kila je lahko prirojena ali pridobljena, posebno pri mladih živalih.

2. Kila dimelj ali mošnje nastane, kadar se črevisni zavoji spustijo v dimeljni kanal skozi notranjo dimeljno odprtino oziroma v mošnje. Te vrste kile se često podedujejo, zlasti pri prašičkih. Zato je umestno, da ne vzrejemo plemenskih živali z omenjenimi napakami.

3. Trebušna kila nastane zaradi podkožnega razcepa trebušnih mišic in izpada drobcev skozi odprtino pod kožo.

Kile so proste in začete. Pri prvih je mogoče izpadlo črevo vrniti skozi široko odprtino nazaj v trebušno votlino, pri drugih pa ne. Začete kile so nevarne, ker zastaja hrana in stisnjeni del črev lahko odmre.

Kile na popku se pojavijo največkrat pri mladi živali in jih lahko popravimo. Kile v dimljah in v mošnji dobe včasih konji zaradi skokov preko prepon ali pri

ti. Toplejši zrak se v kleti naglo ohladi in klet postane vlažna in zatohla. Če se je to že zgodilo, morate klet osušiti. To storite tako, da postavite v klet nekaj posod s sveže žganim apnom, ki vpija vlago. Po potrebi to večkrat ponovite. S tem preprostim sredstvom posušite vlažne kleti v najkrajšem času.

težki vožnji, so pa lahko tudi prirojene. Kile na trebuhu vidimo največkrat pri govedih, ki se med seboj suvajo in bodejo z rogovi, za časa brejosti in ob porodu.

Znaki kile so: Otekline, ki je okrogla, točno omejena in na pritisk mehka. Prosta kila ni nikoli vroča in navadno tudi ne boleča. Otekline lahko s prsti spravimo nazaj v črevesno votlino, ko pa jih odmaknemo, se kila zopet pojavi.

Zdravljenje vseh vrst kile prepustimo strokovnjaku, ker je to operativni poseg. Pri manjših trebušnih kilah zdravljenje ni niti potrebno, zlasti če ne gre za visokovredno plemensko živalo. V vsakem primeru se priporoča krmljenje v manjših obrokih z vitaminozno krmo.

Krompir kot krma za živino

Čas spravljjanja krompirja je že mimo. O tem kako ravnamo z izkopanim krompirjem smo že povedali v preteklosti, danes pa hočemo spregovoriti nekaj besed o izkoriščanju drobnega in poškodovanega krompirja za krmljenje živine in za pitanje.

Zastrupljenje živine z zelišči

Nešteto je primerov, da je krava ali kaka druga domača žival poginila, ne da bi vedeli za pravi vzrok. Največ primerov takomenovanega dolgotrajnega zastrupljenja z različnimi škodljivimi zelišči se pripeti na slabih pašnikih. Napačnega mnjenja so tisti, ki trdijo, da živina ne žre strupenih zelišč. Izkušnje govore drugače.

Navedli bomo nekaj zelišč, ki rastejo po naših travnikih, pašnikih in njivah, s katerimi bi se lahko naše domače živali zastrupile.

LJULKA, pozna je vsak, raste med žitom. Zrnje od ljulke je precej nevarno, zlasti mladi živini. Po krmljenju postane žival omotična, pri večjem zaužitju pa mlada žival sploh pogine. Zelena krma od ljulke ni nevarna.

TOBAK, in to kuhan, rabijo živinorejci večkrat za uničenje uši. Tudi ta je strupen, zato morate paziti pri mazanju proti ušem, da se živina ne zastrupi. Žival se namreč rada liže tam, kjer je bila namazana.

MAK, plevel naših žit, je posebno škod-

ljiv s svojim nezrelim zrnjem. Ta povzroča pri živalih takoj v začetku zaužitja po-divjanost, topost in zaspanost.

MLECEK, je tudi plevel naših njiv. S svojim ostrim mlekom povzroča drisko, scanje krvi, krvavo mleko itd.

KONOPLJA povzroča vnetje v črevesih, omotico in krče.

VODNA TROBELIKA je zastrupila že marsikatero žival. To rastlino imajo živinorejci za najbolj strupeno, kajti nekaj listov te rastline lahko zastrupi par volov.

PODLESEK je suh in svez enako škodljiv, najbolj strupeno pa je njegovo seno. Ta povzroča drisko in bljuvanje.

Z VOLČJIMI JAGODAMI se konj hitro zastrupi, dočim goveji živini niso nevarne.

Tudi KOŠČIC OD SLIV ne dajajte preveč svinjam, kajti v večji količini zaužita jedra so lahko škodljiva. Po večjem zaužitju čespljevih koščic dobe prašiči hudo vročino in krče, končno pa poginejo.

NAVADNI LISJAK povzroča močno vznemirjenje in krče. Tudi RŽENI ROŽIČKI so strupeni ter povzročajo pri živini slinjenje, drisko, izvrženje in zaspanost.

RDEČI ČISTNIK povzroča pri konjih plašljivost. PASJI PETERSILJ, dobimo ga pogosto na slabo oskrbovanih njivah, je podoben domačemu peteršilju. Povzroča drisko, napad na srce in ohromenje. PIKASTI MASJEK, plevel slabih travnikov, je podoben janežu. Povzroča težko sapo in krče. ZOBNIK ali BLEN raste ob raznih ograjah in poteh. Po zaužitju večje količine žival pobesni, jo napenja in dobi močne krče.

To je nekaj škodljivih zelišč, ki povzročajo razna obolenja naših domačih živali, če jih zaužijejo v večji količini. Zato naj bi bila dolžnost živinorejcev, da očistijo travnike teh škodljivih zelišč. In še to: suha zelišča so navadno manj strupena kot zelena.

majhne količine beljakovin, je manj primeren za molzne krave in za doječe svinje, dočim je izredno dober za pitanje prašičev ali krav. Dnevni obrok za molzne krave in za delovne vole znaša lahko največ 10 do 15 kg, za pitanje volov in krav gre lahko tudi do 25 kg krompirja dnevno. Mladi živini je treba dajati mnogo manjše obroke. Ovcam in kozam ne dajajte več kot 1 do 2 kg dnevno. Izmed vseh domačih živali najboljše izkoristijo krompir prašiči v dobi pitanja. Kadar je v obroku zadostna količina beljakovin, lahko pokladate prašičem 6 do 8 kg parjenega krompirja na vsakih 100 kg žive teže.

stovala, je Lovrenc, ki je znal nekaj nemščine, razložil z besedo in roko.

»Pestovala in zibala,« je babica pritrdila s še okornejšo nemščino in pokazala z

»Janko! Janko!«

žuljavimi rokami.

Janko se je okrenil k babici.

Da, to je ženica, ki jo je videl v spominu!

Ponudil ji je roko.

»Cel oče! Cel Simon!« je ponavljala babica vsa iz sebe.

ZA NAS gospodinjje

Salmiak v gospodinjstvu

Za odstranitev madežev smole in katrana ga lahko prav tako uporabljate, toda pod pogojem, da je barva tkanine dobra. To lahko preizkusite tako, da rob tkanine podrgnete s krpicco ali vato, namočeno v salmiaku.

Madeže od joda na belih tkaninah je treba potopiti v raztopino salmaika (2 skodelici vode in 1 skodelica salmaika). Da boste čim bolj odstranili madeže, je treba tkanino, potem ko ste jo potopile v raztopino, izprati z razredčeno solno kislino.

Tudi volnena pregrinjala, preproge in zavese lahko očistite in osvežite s salmiakom. Potem ko ste jih dobro oščetkale in izlepile, jih posujte z žagovino, ki ste jo ovlažile z raztopino salmaika. Potem pre-

progo dobro zdrgnete s suho ščetko ali čisto metlico in iztresete s prave strani. Mastne madeže lahko spravite s preprog, če jih zdrgnete s kosom vate, ki ste jo namočile v salmiaku.

Pri barvanju tkanin rastlinskega izvora (bombaževinastih, lanenih, konopljenih, iz jute itd.) dodajte vodi za barvanje in izpiranje malo salmaika (na tri litre vode, dve do tri žlice salmaika).

Porcelansko ali stekleno posodo, ki je mastna in umazana (steklenice za olje) lahko operete z vodo, kateri ste dodali malo salmaika. Umazane glavnike potopite v mlačno salmiakovo vodo. Potem ko ste jih pustili nekaj časa v tej raztopini, jih ščetkajte pod močnim curkom vode.

Lovrenc ni vedel, kaj naj še reče. To, da se je Ana vrnila brez Janka, ga je pekilo noč in dan. Krčevito je prijel za ročice in uravnaval plug kakor igračko.

Tudi Ana se ni več oglašila. Zatopila se je v svoje misli. Janka je tako rekoč inela že v rokah, čez noč pa je izginil brez sledu. Groth ji je porogljivo dejal, da je fant pobegnil neznano kam, ker se ne mara vrniti k njej. Grothova in teta, ki je pripeljala Janka na razpravo, pa sta ji zatrjevali, da res ne vesta, kam ga je Groth odpeljal. Ali ga je za vselej izgubila, kakor pravi babica, ali pa bo prišel kmalu in nenadoma, kakor meni Lovrenc? Da bi imel prav Lovrenc!

Sonce je bilo še tako močno, da sta se konja kmalu oznojila, Lovrenc pa se je začel željno ozirati gor proti sadovnjaku. Babica se je slednjič le pokazala. S cekarjem v levici in velikim vrčem v desnici se je iz sadovnjaka naglo spustila navzdol po njivi.

Trušč avtomobila spodaj na cesti je Lovrencu odtrgal pogled od babice. Tudi Ana se je ozrla navzdol. Celo konja sta vznemirjeno zahrzala, saj je bil avto na Slemenu redek gost. Avto se je z ropotom ustavil tik ob njivi.

Prinaša vest o Janku? je šinilo Ani in Lovrencu istočasno skozi misli.

Iz avtomobila je najprej skočil Perko, takoj za njim pa Janko.

Ko se je Janko ozrl navzgor po njivi, je obstal kot prikovan.

Ali ni to njemu tako dobro znana nji-

va s sadovnjakom, skozi katerega se blešči bela kmečka hiša in nad katerim se dviga z gozdom obraščena planina? In kdo priganja konje?

Razširil je roke in se pognal preko razoranih ogonov proti svoji materi.

Vtem ga je tudi Ana prepoznala. Prihite la mu je naproti.

»Janko! Janko!«

»Mati!«

Objela sta se sredi ogona. Obema so privrele solze v oči.

Končno le ima spet svojega sina, svojega Janka!

Končno je tu, kjer se je rodil, kjer je preživel prva leta, končno je pri svoji pravi materi!

Lovrenc je razigrane volje stopil k Perku, ki je že uravnaval fotografski aparat.

»Ste novinar?«

Perko je samo prikimal.

»Perko, kaj?! Vedel sem, da ga boste našli! Malo prej sem rekel Ani, da ga boste morda celo pripeljali. Ste res novinar, partizanski novinar!«

»Da, partizanski!« je Perko smehljaje pritrdil.

Napravil je nekaj posnetkov, šele nato se je seznanil z Lovrencem in povedal, kako je bilo z Jankom.

Vtem je prišla bliže tudi babica.

»Je res, kar vidim? Je res?« je vpraševala, sklepačo roke od presenečenja.

»Res je, res, babica!« je odgovorila Ana s solzami sreče v očeh.

»Glej, Janko, to je babica, ki te je pe-

CENE NA DEBELO

ZIVINA ZA ZAKOL

	po kg.
Krave	L. 215 do 260
Voli	» 240 » 290
Jenice	» 240 » 310
Teleta	» 435 » 550
Jagnjeta	» 450 » 470
Kozličji	» 450 » 470
Ovce	» 150 » 170
Prašiči (100 kg)	» 310 » 330

ZIVINA ZA REJO

	po glavi
Krave mlekarice	L. 150000 do 200000
Jenice breje	» 140000 » 180000
Prašiči (12-20 kg)	» 5500 » 8000

PERUTNINA - ZAJCI - JAJCA

	po kg.
Piščeta	L. 550 do 575
Kokoši	» 550 » 600
Purani	» 525 » 575
Gosi	» 400 » 450
Zajci	» 300 » 330
Jajca (za 100)	» 2860 » 3100

ŽITARICE

	po q.
Pšenica	L. 7100 do 7200
Sjerak	» 4750 » 4800
Oves	» 5600 » 5800
Rž	» 5400 » 5500
Ječmen	» 5500 » 5700

SADJE IN ZELENJAVA

	po kg.
Krompir	L. 32 do 45
Radič	» 120 » 150
Sedano	» 70 » 120
Jabuka	» 15 » 30
Hruške	» 25 » 50
Breskve	» 60 » 90

SIR IN MASLO

	po kg.
Sir do 2 meseca star	L. 410 do 460
Sir čez 2 meseca star	» 650 » 700
Mlekarško maslo	» 930 » 960
Domače maslo	» 750 » 800

GRADBENI LES V HLODIH

	kubični meter
Bukev	L. 16000 do 18000
Smreka	» 20500 » 23000
Oreh	» 28000 » 30000
Jesen (jasen)	» 16000 » 19000
Češnja (čerješnja)	» 15000 » 16000
Bor (buor)	» 12500 » 15000
Mecesen	» 20500 » 25000
Javor	» 22000 » 23000
Topol (tapu)	» 11000 » 12000
Dob	» 22000 » 24000
Hrast	» 25000 » 27000

menjava DENARJA

Dolar USA	623
Sterlina papir	1685
Francoški frank (10)	146
Švicarski frank	145
Belgijski frank	12,40
Avstrijski šiling	24
Nemška marka	152

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmir
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

»Pridi, Janko! Pridi, da boš videl, kje si živel kot otrok in kje boš živel odslej!«

Janko ni razumel materinih besed, doumel pa je njih smisel, še preden jih je prevedel Perko, in občutil je v njih, kakor tudi v materinem glasu, v njenih očeh in v vsakem njenem gibu materinsko ljubezen, ki jo je zadnje tedne tako zelo pogrešal. Krepkeje se je oprijel materine roke. Toda komaj je napravil nekaj korakov, se je okrenil k Perku.

»Najprej moram pisati materi,« je rekel, »drugi materi v Nemčiji,« se je takoj popravi. »Pisati ji moram, da sem srečno prispel, da ne bo v skrbeh.«

Perko je šele na Anino prošnjo prevedel njegove besede.

»Piši ji, piši,« je dejala Ana nekoliko prizadeto.

»Zahvali se ji bom,« je Janko še rekel, »da mi je pomagala nazaj k materi, nazaj v rojstni kraj.«

Perko je prevedel Jankove besede, ne da bi čakal na Anino prošnjo, in razložil, kako je s pomočjo Grothove in njene sestre Berte prišel do Janka.

Ana je ljubeče stisnila Janka k sebi. Čutila je, da si bo morala Jankovo ljubezen sicer šele pridobiti, prepričana pa je bila, da si jo bo pridobila kmalu.

Janko je poln pričakovanja stopal tesno ob materi proti košatim jablanam, izmed katerih ga je pozdravljala in vabila prijazna rojstna hiša.

KONEC.